

Szerelmi- és bor-dalok

Christopulosról.*)

Mielőtt Christopulosnak, az újjörög költészet egyik koryphaeusának néhány szerelmi- és bor-dalát fordításban bemutatom, úgy hiszem, nem végezek fölösleges munkát, ha bevezetésképen a nem igen ismert újjörög irodalom ezen kiváló jelesének életét és működését pár szóval ismertetem.¹⁾

Athanasios Christopulos 1772. május havában Makedoniának Kastoria nevű városában született szegény, de a konstantinápolyi phanarióták előkelő osztályából való szülőktől. Atyja Joannes, pap volt, ki a törökök erőszakoskodásai elől a görög származásu fejedelmektől kormányzott Oláhországba menekülvén, magával vitte két fiát, Athanasiosot és Kyriakost. Az idősebbik, Athanasios, éles ésszel és ritka szellemmel volt megáldva. Erős tanulási vágytól ösztönözve

*) Fölvastatott a M. Tud. Akadémiában 1892. febr. 1.

¹⁾ A Christopulosra vonatkozó magyar munkákat felsorolja Ponori Thewrewk Emil Anakreon-jának 95-ik lapján. Bennünket, magyarokat, Télfy Iván tett figyelmesekké Christopulosra „A jelenkori görög irodalom“ (Pest, 1858.) című értekezésével. Erődi Béla 1871-ben a Szana Tamás-féle Figyelő I. évf. 147—150. lapjain „Az új görög Anakreon“ cím alatt ismertetést közölt Christopulos életéről és költészetéről, mely alkalommal lelkes szavakkal vitatja az ó- és újjörög tanulmányok kapcsolatosságának és a mai, élő kiejtés elfogadásának szükségességét. Ugyanott közli mutatványul a következő költeményeket magyar fordításban: Forró láz ellen (Αντιφλογιστικό), Vágy (Πέθος), Az úszó (Κολυμπηστής), A verseny (Άμιλλα), A grátiák (Χάρες), A tanulás (Σπουδή), Átok (Κατάρα); továbbá az Egy. Phil. Közl. VI. (1882-iki) évf. 441. lapján az Elhatározás (Απόφαση) címűt. Magam az itt közlött öt költeményen kívül még a következő hármat fordítottam a Hunfalvy-Albumban (1891, 246—248. ll.): Boldogság (Μακαριότητα), Vágy (Πέθος), Kibékülés (Συμβρασμός). Tehát a Vágy és Átok címűek Erőditől és tőlem is le vannak fordítva.

már nyolc éves korában nagy előszeretettel foglalkodott a hellén nyelvvel, melyben Neophytos Kausokalybites, a bukaresti jeles tanár, volt mestere. Miután az ógörög nyelvben és irodalomban nagy jártasságra tett szert, és egy kevés pénzt is megtakarított, hazánkba jött az akkor még Budán levő egyetemre tanulmányainak folytatására. Itt megtanulta a latin nyelvet, hallgatta egyéb tudományokon kívül különösen a philosophiai, orvosi és jogi előadásokat, és nagy szorgalommal látogatta az egyetemi könyvtárt, melynek igazgatója később is a legnagyobb elismeréssel nyilatkozott a hellen ifjú rendkívüli szorgalmáról és olvasottságáról. Budáról ismereteinek további tökéletesítése céljából a paduai egyetemre ment.

Tanulmányainak befejezése után visszatérvén Bukarestbe, megismerkedett Lampros Photiadessel, az akkoriban hírneves tanárral, ki annyira méltányolta nyelvismeretét és sokoldalú tudását, hogy Alexandros Muruzes fejedelem gyermekeihez nevelőnek ajánlotta. Mint nevelő csakhamar a fejedelem benső barátjává és tanácsadójává lett. A fejedelem sokoldalú kiválóságát — mert nagy ismeretein kívül vidám kedélylyel és szellemes megjegyzésekkel fűszerezett kedves társalgási modorral volt megáldva — azzal jutalmazta, hogy egy elsőrangú törvényszékhez bírónak nevezte ki Jassyba. Ugyanezen múzsa-kedvelő fejedelem sokszoros buzdítására írta meg Jassyban az ugyanott előadott és nagy tetszésben részesített Achilleus¹⁾ című drámáját.

Muruzes fejedelemnek a trónról való lemondása után Christophulos vele együtt Konstantinápolyba ment, hol megszabadúlva sokféle teendőinek terhétől, egészen a költészetnek szentelte életét. Ebből az időből származnak a phanarióták nyelvén és Anakreon szellemében írt örökbecsű lyrai költeményei²⁾, nevezetesen szerelmi- és bor-dalai, melyek méltán keltettek nagy feltűnést a külföldön is, és vívták ki a költő számára az új Anakreon s a görög Mirza Schaffy elnevezéseket. Jóllehet tárgyaik néha darabosak s a rajtuk végig vonuló erélyes hang talán nagyon is bacchikus, mindamellett szelle-

¹⁾ Ἀχιλλεύς, δράμα ἡρωικὸν εἰς τὴν αἰολοδορικὴν διάλεκτον (grammatikájával együtt adatott ki.)

²⁾ Λυρικά, ἐρωτικά καὶ βακχικά. Kiadatott Bécsben, 1811, 1818, 1821-ben; Párisban többször, nevezetesen 1833. (szöveg és francia fordítás) 1841, 1864-ben; és Athenben 1856-ban.

mességéről és finom ízlésről tanuskodnak, és az újgörög nyelv szépségének, költői formákban és kifejezésekben való gazdagságának, rhythmusban és rimekben való változatosságának és széphangzatának fényes bizonyítékai. Ezekhez járul a tárgy sokfélesége és a beható részletezés természetesen egyszerűsége, az előadás könnyűsége és kellemessége, a stílus ügyessége és üdesége: mind meg annyi előnyök, melyek csakhamar az előkelő phanarióta negyeden túl általános elterjedést és elismerést biztosítottak Christopulos manap már a görög nemzet ajkán élő dalainak.

Muruzes udvarában írta az ókori görögök költészetéről szóló, jelenleg elveszett munkáját ¹⁾ és újgörög verstanát ²⁾, mely utóbbiból csak egy Stephanos Kanelos által megmentett s a lyrai költemények első, 1811-iki bécsi és 1833-iki párisi kiadásában közölt kivonatot ismerünk. Stephanos Dunkas bukaresti barátjával, ki a physika tanára volt, a régi görögöknek a tér ürességére vonatkozó nézeteiről és atomistikus teoriájukról vitatkozván, Muruzes fejedelem sarkallására értekezést írt, melyben kimutatta, hogy már Demokritos a tér ürességét tanította. ³⁾ Ugyanerről a tárgyról szól, inkább tréfásan mint komolyan, egy Dunkashoz intézett szép kis költeménye, melynek kezdete: Φίλε Στέφανε, νὰ ζήσης.

Lelkes híve lévén a mai görögök népies nyelvének, nagy buzgalommal törekedett annak tökéletesítésére. Aeol-dór nyelvtanában, ⁴⁾ melynek elvei alapján Achilleus című drámáját írta, azt igyekezett bebizonyítani, hogy a mai görög népnyelv a régi aeol és dór dialectusok származéka, és arra akarta rábírní nemzetének tudósait, hogy a Korais-féle irodalmi nyelv helyett a nép nyelvét fogadván el, azt nemesítsék és fejlesszék. Ámde Christopulosnak nemcsak aeol-dór teoriája téves, hanem indokolatlanok voltak a népnyelv különösebb felkarolására irányuló törekvései is, mert a manap már általánosan elterjedt irodalmi nyelv is — melyet Korais épen úgy alkotott meg

¹⁾ Περί ποιητικῆς

²⁾ Στιχορρικὴ τῆς ὀμιλουμένης. Α Δυρικὰ 1811-iki bécsi kiadásának és David Παρραλληλισμὸς τῆς ἐλληνικῆς καὶ γραικικῆς γλώσσης (Páris, 1820) című könyvének függelékében.

³⁾ Διατριβὴ περὶ κενοῦ

⁴⁾ Γραμματικὴ τῆς Αἰολοδωρικῆς ἤτοι τῆς ὀμιλουμένης τωρινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης. Ἐν Βιέννῃ, 1805.

korának egyházi nyelve alapján, mint Luther a német irodalmi nyelvet a korabeli hivatalos és egyházi nyelvből — a népnyelv alapján áll, és abban meg a régi nyelvből birja egyaránt további tökéletesedésének forrásait. Christopulosnak aeol-dór theoriája iránt honfitársainál is mulékony volt az érdeklődés, és csak Daniel Philippi-desben talált föltétlen támogatóra, ki Pompeius Trogust a Christopulos-féle aeol-dór nyelvre lefordította (megjelent 1817-ben Lipsésben.) Hozzáfogott, Henricus Stephanus módszerét követve, a népnyelv szótárának ¹⁾ összeállításához is, de ebbeli munkássága az η betűnél megszakadt. Majd az ó-görög nyelv kiejtéséről értekezvén, cáfolja Erasmust, és a régi és mai kiejtés azonosságát bizonyítja. ²⁾ Később egészen átdolgozza aeol-dór nyelvтанát, törekedvén azt tudományosabbá tenni és javítani számos hiányain. Tárgyalja a hellén nemzet ó-korát, különösen annak nyelvét, irodalmát és vallását. ²⁾ Már fiatal korában foglalkodott azzal a gondolattal, hogy lefordítja Homeroszt rímes versekben a nép nyelvére, de úgy látván, hogy a rím lényegesebben megváltoztatja a költemény szellemét, tervével felhagyott, és csak sokkal később határozta el magát a tizenöt szótagos rím nélküli versekben való fordításra. Így jelent meg — nem mint kész munka, hanem csak inkább mint kísérlet és útmutató a későbbi nemzedék számára — az Ilias első énekének fordítása. Azonkívül lefordította Sappho ódáit, ismertette Herodotos munkáját és a skeptikusok philosophiáját, ²⁾ értekezést írt Hippokrates valódi és hamisított iratairól, ³⁾ és költött epigrammákat. ⁴⁾ Mint zeneérett sok egyházi éneket szerzett, és több költeményéhez maga csinálta a dallamot.

1812-ben Karatsas fejedelem meghívására, — jóllehet nehezen vált el Muruzes családjától, melyhez a barátság és a hálaérzet erős kö-

¹⁾ Λεξικόν ἀπλοελληνικόν.

²⁾ Ἑλληνική ἀρχαιολογία τοῦ ἀρχοντος μεγάλου λογοθέτου Κυρίου Ἀθανασίου Χριστοπούλου, δαπάνη τοῦ φιλοκάλου καὶ φιλομούσου κυρίου Τριανταφύλλου Μπάρτα. Ἐν Ἀθῆναις, ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῆς Ἐφημερίδος τοῦ Λαοῦ, 1853. (Ἑλληνικά ἀρχαιολογίματα. Γράμματα Ἑλλήνων. Γλῶσσα Ἑλλήνων. Θρησκεία καὶ μυστήρια τῶν Ἑλλήνων [befejezetlen.] Μετάφρασις τοῦ Α. τῆς Ἰλιάδος. Μετάφρασις ᾠδῶν τῆς Σαπφούς. Ἡροδότου ἀποσπάσματα. Στοιχείωσις τῆς σκεπτικῆς φιλοσοφίας).

³⁾ Περὶ γνησίων καὶ νόθων συγγραμμάτων Ἱπποκράτους.

⁴⁾ Ἐπιγράμματα.

telékei fűzték — visszatért Oláhországba, hol nemsokára bíróvá nevezetett ki. Egy év lefolyása után Karatsas fejedelem az európai hatalmak oláhországi consulátusainak sürgetésére az idegen hatalmak alattvalói és az oláh alattvalók között felmerülő peres ügyek elintézése céljából törvényszéket szervezett, melytől csak a fejedelemhez föllebbezhettek, s a melynek elnökévé az idegen hatalmak consuljainak kivánsága szerint Christopulost nevezte ki. Ebből az időből való két politikai tartalmu irata,¹⁾ és az ő buzdítására adattak ki Karatsas fejedelemsége alatt a moldvai törvények.

1836-ban Görögországba ment felszabadult hazájának látogatására. Athenaeben kívánt letelepedni és meghalni, de a nagy hőség, mely a fáktól teljesen megfosztott városban uralkodott, a gyakori és heves fejfájásban szenvedő költőt csakhamar távozásra kényszerítette. Visszatért Oláhországba, s ott halt meg 1847-ben januarius 29-ikén.

Költeményei közül álljanak itt mutatványul a következők.

I.

Látomány.

(Φάντασμα.)

Dús-zöld borostyán ágyon,
Illatozó virányon
Nyugodtam elterülve,
S mély álomba merülve.

De ekkoron egy zajra,
Midőn tart álom karja,
Zavartan ébredék föl,
Reszketve csoda kéjtől.

S megpillantok előttem
Térdeimnél fölöttem
Egy csecsemő fiúcskát,
Piczinyke szépet, furesát.

Tekintete csillámlott,
Ide s tova villámlott,
S miként a szikra fénye
Heves erővel fényle.

És kis piczinyke szája
Lángolva rásugárza
Villámként fekhelyemre,
Nevetve egyre egyre.

Fülemile dalával
S édes, csengő szavával
A mint a hangja lebben,
Visszhangra kelti keblem'.

És oldalán a jobbján,
És oldalán a balján
Nyitott szárnynyal ellátva
Ékeskedett a válla.

Lándzsát tartott kezében
S nyilat a harcra készen
S ijat, s a válla táján
A puzdra volt a hátán.

¹⁾ Πολιτικά σοφίσματα. Πολιτικά Παράλληλα. Ἐν Παρισίοις, 1833.

Fegyverzetét egészen
Ijesztő csodaképen,
Mint mindmegannyi átkok,
Veszik körül a lángok.

Kik fejtnek álom-képet,
Mondják meg, mi e képzet!
Mi volt az, és miképen
Lehet javamra nékem?

II.

Nyilazás.

(Σαϊτέματα.)

Hagyj fel, óh Eros, hogy ha szeretsz,
Második ízben meg ne sebezz!
Meg ne kinozzál, balga ne légy,
Ah, könyörülj hát, légyen elég!

Hagyd nyiladat már, légy eszesebb,
Megvisel engem már is e seb!
Óh, te csalárd! elméd mit eszel?
Hisz' kebel az, mit célba veszel!

Harmadik ízben meg ne sebezz!
Újra lövelsz! Halál sebe ez!
S újra találsz! Ah, hol az eszem!
Végem! Aléltan földre esem!

III.

Hordóthéka.

(Βαρραλοθήκη.)

Pusztuljon a könyv-lom innen,
Tűzbe véle, haszna nincsen!
Az tanuljon, a ki kába,
Minek a tudás hiába?

A venyige hadd zöldüljön,
S hegydülő terméstől düljön,
Hogy szőlő nedv édes íze
Fanyar ajkam édesítse!

Dobjad oda Apollónak,
S a Múzsákat hagyd a lónak,
A fanyar borostyánt vedd meg,
Fáradozásod szüntesd meg!

Nem, nem, nem az író szerek,
Csak a kancsó, öblös, kerek,
Nem a toll, csak a nagy hordó,
Csak a pohár, csak a korsó!

Ide Bacchos s a Menádok,
És hordókból myriádok,
Hogy legyen egy hordóthéka
A drága bibliothéka!

Folyton így hadd üldögéljek,
Hadd örvendve kedvvel éljek
Együtt Bacchos barátommal
Hordó mellett nyugalommal!

IV.

Á t o k.

(Κατάρα.)

Csak egy percet se is éljek,
Ha egy nap nem leszek részeg,
S úgy haljak meg elpusztulva:
Pohár mellett borba fulva!

Legyen éltem józan része
Ellenségim osztályrésze,
Nekik teljes életükben
Bor ne folyjon ereikben!

A hol Bacchos föl nem pezsdül,
És a pohár meg nem csendül,
Ott az élet valójában
Sínylik örökös igában!

V.

Részegség.

(Μεθύσι.)

Részegedjem, részegedjem!
Szívemet itallal edzzem,
S lelkemet bódulttá tegyem,
A bajokat elfeledjem!

Részegedjem, részegedjem!
A gondokat eltemessem,
A reményeket megvessem,
S nyugton élve eleresszem!

Részegedjem, részegedjem!
Dalaimat énekeljem,
Vígán táncra kerekedjem,
Tréfáimat elfecsegjem!

Részegedjem, részegedjem!
A szépeket kiszemeljem,
Csókjaikra vetemedjem,
S náluk éltem' kileheljem!

PECZ VILMOS.